

KROPPEDAL

Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Enhed for Lovpligtigt Arbejde

Rapport om de arkæologiske undersøgelser ved
Frederikssundsvej 110, 3670 Veksø.
TAK 1401 Hulehøjgård.

Kroppedal, Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Kroppedals Allé 3, 2630 Taastrup

Tlf.: 43 30 30 00, Fax: 43 30 30 03, E-mail: kontakt@kroppedal.dk

www.kroppedal.dk

Maj 2008

Bygherrerapport nr. 30, 2008

Bygherrerapport

Indledning.....	1
Undersøgelsens forhistorie.....	1
Resumé.....	2
Undersøgelsens resultater.....	2
Udgravningsmetode	3
De kulturhistoriske perioder.....	5
Udgravningens data.....	7

Indledning

Nærværende rapport dækker den arkæologiske udgravning som blev foretaget i april måned 2008. Det udgravede areal øst for Hulehøjgård ejes af Keld Stenlien Hansen, som finansierede udgravningen. Budgettet for udgravningen blev godkendt af Kulturarvsstyrelsen den 4. april 2008, hvorefter udgravningerne blev foretaget i perioden 7. til 8. april 2008.

Museet på Kroppedal, Enhed for Lovpligtigt Arbejde, varetog som det arkæologiske ansvarsmuseum i Københavns Amt undersøgelsen, og originaldokumentation samt oldsager opbevares på museet.

Undersøgelsens forhistorie

Egedal Kommune kontaktede Kroppedal i november 2007 med en anmodning om en udtalelse i forbindelse med en landzonetilladelse på adressen Frederikssundsvej 110, Bygherre Keld Stenlien Hansen. På arealet skulle anlægges en landbrugshal på knap 3.000 m², samt foretages terrænregulering på yderligere 2.400 m². Idet arealet er beliggende tæt ved den fredede jættestue Hulhøj (sb. 010606-06), en overpløjet jættestue (sb. 010606-04) samt en mulig dyssetomt (sb. 010606-05), vurderede museet, at der var mulighed for tilstedeværelse af jordfaste fortidsminder indenfor arealet. Idet det påtænkte anlægsarbejde indebar risiko for at ødelægge fortidsminder omfattet af museumslovens § 27 (nuværende lov nr. 1505 af 14. december 2006) anbefalede Kroppedal en forudgående arkæologisk undersøgelse af arealet i henhold til museumslovens § 26, stk. 2. Den 12. marts 2008 godkendte bygherren budget for forundersøgelsen af det 5.400 m² store areal. Forundersøgelsen fandt sted den 26. og 27. marts 2008. To Ø-V-orienterede stenkoncentrationer, der tolkedes som

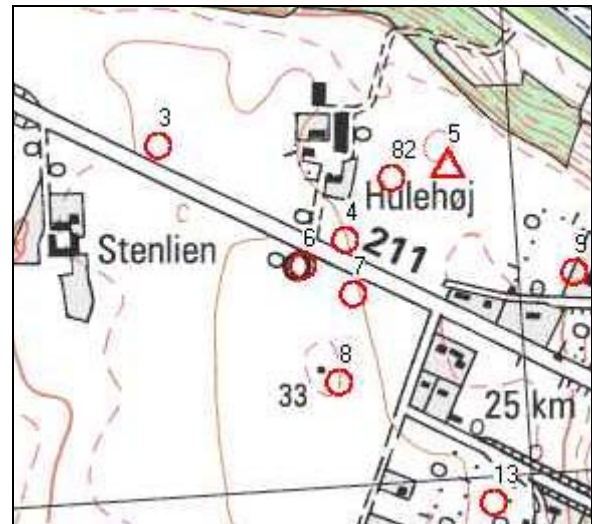
mulige gravanlæg, nødvendiggjorde en egentlig arkæologisk udgravning. Ved et møde den 1. april 2008 fremlagdes forundersøgelsens resultater for bygherre, Keld Stenlien Hansen, og det aftaltes ved mødet at museet skulle udarbejde et budget for en egentlig arkæologisk udgravning af ca. 40 m² i det sydøstligste hjørne af arealet. Budgettet godkendtes af Kulturarvsstyrelsen den 4. april 2008.

Resumé

Ved udgravningen, kaldet Hulehøjgård, TAK 1401, blev et areal på ca. 40 m² udgravet. To Ø-V orienterede stenkonstruktioner, der tolkes som lejer for trækister i en nu overpløjet gravhøj fra yngre stenalder eller ældre bronzealder, blev dokumenteret. De højestravende sten lå få cm under den nuværende muldoverflade og anlæggene bar tydeligt præg af at være blevet forstyrret under markarbejde.

Fundet indgår i en usædvanlig tæt koncentration af oldtidsmonumenter i området. Umiddelbart nord for det plateau, hvor udgravningen fandt sted, skråner landskabet kraftigt ned mod Veksømose Vandløb. Vandløbet løber fra Værebros

Å og er den strækning af Værebrosystemet, der har den største hyppighed af offerfund fra bondestenalderen.

Figur 1 Copyright © [Kort & Matrikelstyrelsen](#)

Undersøgelsens resultater

De to stenkongregationer var anlagt i samme niveau ca. 15-20 cm over råjorden, på hvad der tolkes som overfladeniveau på anlæggelsestidspunktet. Stenene lå med en flad side nedad og i flere tilfælde var store sten skoet med små sten – begge handlinger synes at være udført for at skaffe stenene en plan, skridsikker standflade. I den østligste ende af den vestligste konstruktion var en kogestensgrube med nøje udvalgte ca. 10 cm store sten. Kogestensgruben lå dermed centralt i anlægget set som et hele. Ved

afrensningen fandtes 14 flintafslag, et stykke brændt ler og et enkelt keramikskår, der ikke kan dateres nærmere end til oldtid.

Figur 2 De to stenkonzentrationer

Anlæggene tolkes som to stenlejer for trækister (se Figur 3). Træ og skelet er siden hen formuldet og pløjet væk, og eventuelle gravgaver befinder sig i muldlaget. Der var ikke nogen synlig høj, men der er ca. 50 cm muld på dette sted mod 30-40 cm i de øvrige søgegrøfter. Dette, sammenholdt med at nogle af stenene lå få cm under muldoverfladen, gør det sandsynligt, at der har været anlagt en jordhøj. Der blev ved den afsluttende udvidelse af feltet fundet enkelte sten og stenspor, der kan have været en randstenskæde ved foden af den nu overpløjede høj. I givet fald har højen haft en radius på 10-12 m. De to stenkonstruktioner, der formentlig skal dateres til bondestenalderen eller

ældre bronzealder, bidrager til forståelsen af det rituelle landskab som en kontinuerlig faktor gennem oldtiden. Således, at stedet ikke kun var begravelsesplads i den relativt korte periode, hvor der bygges jættestuer, men også i tider herefter.

Figur 3 Egtvedpigens grav

Udgravningsmetode

Muldlaget over stenkonstruktionerne blev trukket af med maskine, og muldjorden blev deponeret langs det ca. 8 x 6 m store udgravningsfelt. De øverste sten kom til syne få cm under muldoverfladen, og det var vanskeligt for gravemaskineføreren at rømme mulden af uden at flytte på stenene,

hvorfor enkelte sten blev flyttet fra deres oprindelige position. Stenene afrensedes med skovl og ske og fotograferedes. Efterfølgende blev sten og fyldskifter opmålt med GPS, med hvilken stenenes topniveau ligeledes blev registreret. Efter at sten og fyldskifter var tegnet, anlagdes en række snit igennem en gruppe anlæg, der i fladen blev tolket som stenspor. Efter at være blevet snittet, konkluderedes disse med en enkelt undtagelse at være recente, idet de kun var få cm dybe og havde en skarp optrukken, horisontal bund. Der er højst sandsynligt tale om spor efter en rende-graver, som er anvendt til at fjerne nogle af stenene, der lå i vejen for markarbejdet. Herefter anlagdes et snit langs de østligste sten, der dokumenterede, at stenene var placeret i et blakket lag ca. 15 - 20 cm over råjorden. Stenkonstruktionen blev rensset yderligere 10 cm ned med skovl og ske. Dokumenterede sten blev fjernet, såfremt

deres basis var over dette nye niveau. Der fremkom ingen nye sten eller nedgravninger ved afrensningen. Afslutningsvis afgravede gravemaskinen endnu ca. 10 cm, hvorved råjorden trådte frem uden fyldskifter. Der anlagdes en grøft i retningen N-S, fra feltet til den nærmeste søgegrøft i nordlig retning. Her fremkom enkelte store sten i muldlaget og en kogestensgrube på grænsen mellem muldlag og råjord. Grøften blev udvidet i vestlig retning, hvorved endnu to kogegruber og flere sten kunne registreres. Det var ikke muligt at udvide feltet yderligere mod øst og syd, da dette areal ikke vil blive berørt af anlægsarbejdet. Kogestensgruberne ligger, sammen med to andre kogestensgruber fundet ved forundersøgelsen, på en linie, der peger op mod jættestuerne (sb. 6 og sb. 4).

De kulturhistoriske perioder

BONDESTENALDER (3900 - 1700 f. Kr)
Agerbrugskulturene er samfund, hvor man som et væsentligt element ernærer sig gennem korndyrkning og husdyrhold. Det betyder, at man i større udstrækning bliver bofast inden for et nærområde, og kun lejlighedsvis gør udflugter væk f. eks for at udnytte sæsonbetonede jagt- eller fiskeriressourcer. Agerbruget opstår i nærorienten ca 9000 f. Kr, og breder sig herefter op gennem Europa. Omkring 4000 f. Kr. når agerbruget til Danmark, hvor man kan spore en kulturændring væk fra jæger- og samlersamfundet. Skiftet har dog ikke været så dramatisk i første omgang. I de første 1000 år har husdyrhold og korndyrkning blot været et supplement til husholdningen, og man har i stor udstrækning stadigvæk benyttet sig af de naturlige ressourcer i form af jagt, fiskeri og indsamling. Af husdyr har man primært hold svin, kvæg, får og geder. Tamkvæget og -svinet, som har sine rødder i uroksen og vildsvinet, synes ikke at være et resultat af en lokal domæstisering, men er indført sydfra. Hesten kommer til senere i perioden. Gennem hele bondestenalderen

ofres økser og lerkar i moserne og søerne.

Første halvdel af den danske bondestenalder præges af den såkaldte "Tragtbægerkultur", som er en agerbrugskultur karakteriseret af et keramikinventar med tragtformede halse. Tragtbægerkulturen er opstået i det sydøstlige Europa, hvor man ud over den typiske keramik også har gjort brug af metal i form af kobber. Kulturen findes i forskellige varianter i det meste af Nord- og Mellemeuropa.

BRONZEALDER – ÆLDRE

BRONZEALDER (1700 - 1100 f. Kr.)
I begyndelsen af bronzealderen fortsætter mange af de gamle livsmønstre fra bondestenalderen. Man bosætter sig på samme måde i to-skibede langhuse med en enkelt række tagbærende stolper ned gennem huset, ligesom man begraver sine døde på samme måde, hvilket betyder at man genbruger de gamle storstensgrave fra begyndelsen af bondestenalderen eller begraver sine døde i mandslange kister af stenheller eller træ under en lille høj. Når man i den arkæologiske verden varsler en ny tidsalder, skyldes det, at bronzen som

det nye materiale nu er så dominerende i de rige grave, at det er blevet en del af det faste inventar. Ud over de små økser ses nu også forskellige typer importerede sværd og lansespidsler.

Ca 200 år inde i perioden ændrer kulturen sig mere drastisk. Man begynder at bygge tre-skibede langhuse, hvilket vil sige, at der er to rækker tagbærende stolper placeret parvist ned gennem huset. Denne husudvikling betyder, at man kan bygge husene bredere, og at man får mulighed for at tilføje et loftareal i huset, som kan benyttes til opbevaring. Gravskikken ændrer sig også. Man indleder perioden med en meget intensiv opførelse af de meget store gravhøje, som er bygget af tørv og har dækket over en begravelse af en eller flere personer ofte begravet med et rigt udstyr. Både mænd og kvinder gravlægges i disse høje, men der er en kraftig overvægt af mand, og deres metaludstyr er rigt. Sidst i perioden falder nyopførelsen af store gravhøje, mens en ny gravskik kommer til. Man brænder sine døde og nedsætter lerurnerne med kun lidt eller intet bronze i de eksisterende gravhøje eller i små stenpakkede huller evt. med en lille høj over.

Bevaringsforholdene i de store gravhøje har i nogle tilfælde været så gode, at det organiske materiale, der normalt forsvinde relativt hurtigt, er blevet bevaret. Dette betyder, at vi i dag kan se, hvilket tøj og hvilke frisure man har brugt i bronzealderen. Men fordi man er gravlagt i en klædedragt, betyder det ikke, at man gik klædt sådan til dagligt. Nogle af de fundne klædedragter, f.eks Egtvedpigens snoreskørt, kan iagttages på små figuriner, fundet i anden sammenhæng end gravene. Disse figurer viser formodenligt præstinder eller deltagere i kultiske handlinger. Håropsætningen har til tider været endog meget kompliceret med fletninger og hårnet

Midt i perioden oplever man et højdepunkt i bronzeimporten, hvorefter den falder hen imod slutningen af perioden. Igennem hele perioden udsætter man genstande i søer og moser, men i forhold til den efterfølgende periode er mængderne relative små. Metallerne lægges typisk i gravene.

I forhold til bondestenalderens til tider meget fine keramik er denne periodes keramik ofte dårligt fremstillet og kan

være svær at genkende. Karakteristiske bronzegenstande er forskellige former for økser, sværd og lansespidsler, smykkeudstyr i form af hals-, arm- og fingerringe samt spænder og knapper til at holde tøjet sammen med. Af specielt kvindeudstyr kendes bæltepladerne i bronze, som kvinderne har båret som en solskive på maven. Men bronzen har været en luksusvare, som ikke var almindelig

tilgængelig. Derfor er der også en fortsat brug af flint i form af økser, dolke samt andre hverdagsgenstande af mere tilgængelige materialer. Det mest kendte fund fra denne periode er solvognen, som er en kultisk bronzefigur, der er blevet udsat i mosen. Figuren forestiller en hest, der trækker en solskive.

Udgravningens data

Ansvarsmuseum: Museet på Kroppedal

J.nr. TAK 1401

Kulturarvsstyrelsen: J.nr. 2008-7.24.02/TAK-0005

Stednummer: 010606-82

Sogn: Veksø

Herred: Ølstykke

Amt: Tidl. Københavns

Ansvarshavende leder: Museumsinspektør Anne B. Hansen.

Daglig leder: Cand. mag. Mette Brosolat Ohlsen

Beretningsansvarlig: Cand. mag. Mette Brosolat Ohlsen.

Museumsmedhjælper: Museumstekniker Jan Poulsen.

Fundbearbejdning er foretaget af: Cand. mag. Mette Brosolat Ohlsen.

Gravemaskinen blev ført af: Dennis (Stillet til rådighed af Bygherre).

Opmåling med GPS blev foretaget af: Museumstekniker Jan Poulsen.

Bearbejdning af opmålte planer: Museumstekniker Jan Poulsen